

БӨЛІМ: БАЛАБАҚША

Балабақшадағы экологиялық мәдениетті қалыптастыру

ЖАРИЯЛАНДЫ
02.03.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/187454/>**Сақан Нәзира Серікқызы**

Лауазымы: тәрбиеші

Ақтөбе облысы, Ақтөбе ауданы

Вақытты бала балабақшасы

Аннотация

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйым жағдайында балалардың экологиялық мәдениетін қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық негіздері қарастырылады. Экологиялық тәрбиенің бала тұлғасының қалыптасуына, табиғатқа жауапкершілікпен қарауына және әлеуметтік-адамгершілік сапаларының дамуына ықпалы ғылыми тұрғыда талданады. Балабақшадағы экологиялық білім беру үдерісін ұйымдастырудағы тәрбиешінің рөлі мен педагогикалық шарттардың маңызы сипатталады.

Кілт сөздер: экологиялық мәдениет, мектепке дейінгі тәрбие, табиғатты қорғау, экологиялық тәрбие, бала дамуы, табиғатпен қарым-қатынас, тәрбиеші, экологиялық сана.

КІРІСПЕ

Қазіргі қоғамда қоршаған ортаны қорғау мәселесі ерекше өзектілікке ие болып отыр. Экологиялық ахуалдың күрделенуі жас ұрпаққа табиғатты аялау, оны сақтау және қорғау қажеттігін ерте жастан түсіндіруді талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі кезең – баланың экологиялық мәдениетін қалыптастырудың бастапқы әрі маңызды сатысы болып табылады.

Мектепке дейінгі жаста бала табиғатты эмоциялық тұрғыда қабылдайды. Ол айналасындағы өсімдіктер мен жануарларға қызығушылық танытып, табиғи құбылыстарды бақылауға ұмтылады. Сондықтан балабақша жағдайында табиғатпен

тікелей байланыс орнату, оны тану және қорғау мәдениетін қалыптастыру – тәрбиенің негізгі бағыттарының бірі.

Экологиялық мәдениеттің психологиялық мәні

Экологиялық мәдениет – адамның табиғатқа саналы, жауапкершілікпен қарауын білдіретін тұлғалық сапа. Мектепке дейінгі кезеңде бұл мәдениет баланың эмоциялық сезімталдығы мен танымдық белсенділігі арқылы қалыптасады.

Бала табиғатты тек бақылап қана қоймай, онымен әрекет арқылы қарым-қатынас жасайды. Мысалы, гүл отырғызу, өсімдікті суару немесе құстарға жем беру сияқты әрекеттер баланың табиғатқа деген қамқорлық сезімін дамытады. Мұндай іс-әрекет барысында бала табиғаттың тірі ағза екенін түсініп, оған зиян келтірмеу қажеттігін ұғынады.

Экологиялық мәдениеттің қалыптасуы баланың адамгершілік қасиеттерімен де тығыз байланысты. Табиғатты аялау – мейірімділік, жауапкершілік және қамқорлық сезімдерін дамытудың маңызды жолы.

Мектепке дейінгі жаста экологиялық тәрбиенің ерекшелігі

Мектепке дейінгі кезеңде экологиялық тәрбие баланың күнделікті өмірімен және тәжірибесімен тығыз байланыста ұйымдастырылуы тиіс. Балалар табиғатты ойын, бақылау, тәжірибе жасау және шығармашылық әрекет арқылы таниды.

Бұл жаста бала табиғи құбылыстардың себеп-салдарлық байланыстарын қарапайым деңгейде түсіне бастайды. Мысалы, өсімдікке су құймаса, оның солатынын немесе қоқыстың қоршаған ортаға зиян келтіретінін ұғынады.

Экологиялық білім беру үдерісі баланың жас ерекшелігіне сай, көрнекілік пен практикалық әрекетке негізделуі қажет. Құрғақ түсіндіру немесе тек сөз арқылы насихаттау баланың қызығушылығын төмендетуі мүмкін.

Экологиялық тәрбиенің бала дамуына ықпалы

Экологиялық мәдениетті қалыптастыру баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді. Ол баланың танымдық белсенділігін арттырып, бақылау, салыстыру және қорытынды жасау дағдыларын дамытады. Табиғат құбылыстарын зерттеу баланың логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді.

Сонымен қатар экологиялық тәрбие баланың эмоциялық өрісіне әсер етеді. Табиғат сұлулығын сезіну эстетикалық талғамды қалыптастырады. Баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігі оның ішкі үйлесімділігін нығайтады.

Экологиялық әрекет барысында бала жауапкершілікке үйренеді. Өсімдікке күтім жасау немесе жануарларға қамқорлық көрсету баланың тәртіптілік пен ұқыптылық

қасиеттерін дамытады.

Тәрбиешінің рөлі

Балабақшадағы экологиялық мәдениетті қалыптастыруда тәрбиеші жетекші рөл атқарады. Педагог табиғатқа деген оң көзқарастың үлгісін көрсетуі тиіс. Баланың экологиялық санасы көбіне ересектердің іс-әрекетіне қарап қалыптасады.

Тәрбиеші балаларды табиғатты бақылауға, сұрақ қоюға және өз ойларын айтуға ынталандыруы қажет. Табиғат бұрышын ұйымдастыру, серуен кезінде бақылау жүргізу, шағын тәжірибелер жасау – экологиялық тәрбиені жүзеге асырудың тиімді жолдары.

Педагог баланың табиғатқа деген қызығушылығын қолдап, оны зерттеуге бағыттап отыруы тиіс. Сонымен қатар табиғатқа зиян келтіретін әрекеттердің салдарын түсіндіру арқылы жауапкершілік сезімін қалыптастыру маңызды.

Педагогикалық шарттар

Экологиялық мәдениетті дамыту үшін балабақшада қолайлы дамытушы орта құрылуы қажет. Табиғат бұрышы, шағын жылыжай, гүлзар немесе тәжірибе алаңы баланың табиғатпен тікелей байланысын қамтамасыз етеді.

Экологиялық іс-шаралар жүйелі түрде ұйымдастырылған жағдайда балада тұрақты экологиялық сана қалыптасады. Табиғатты қорғауға арналған мерекелер, жобалық жұмыстар, бақылау күнделіктері және шығармашылық тапсырмалар тәрбиелік ықпалды күшейтеді.

Баланың экологиялық мәдениетін дамытуда ата-анамен бірлескен жұмыс та маңызды. Үй мен балабақша арасындағы тәрбие бірлігі баланың экологиялық түсінігін нығайтады.

Экологиялық мәдениет және тұлғалық даму

Экологиялық мәдениет баланың тұлғалық қалыптасуына тікелей әсер етеді. Табиғатпен үйлесімді қарым-қатынас жасау балада жауапкершілік, қамқорлық және мейірімділік қасиеттерін дамытады.

Экологиялық іс-әрекет барысында бала дербес шешім қабылдауға, табиғатты қорғау жолдарын ойластыруға және өз әрекетінің нәтижесін бағалауға үйренеді. Бұл оның дербестігі мен өзіндік бағасының қалыптасуына ықпал етеді.

Бірлескен экологиялық жобалар балалар арасындағы ынтымақтастықты дамытады. Табиғатты қорғау бағытындағы ортақ әрекет әлеуметтік дағдыларды жетілдіріп, ұжымдық жауапкершілік сезімін қалыптастырады.

ҚОРЫТЫНДЫ

Балабақшадағы экологиялық мәдениетті қалыптастыру – мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі. Экологиялық тәрбие баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырып қана қоймай, оның тұлғалық, эмоциялық және әлеуметтік дамуына жан-жақты ықпал етеді.

Мектепке дейінгі кезеңде қалыптасқан экологиялық сана баланың болашақтағы экологиялық жауапкершілігінің негізін қалайды. Сондықтан экологиялық мәдениетті дамыту педагогикалық үдерістің ажырамас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс.

Тәрбиешінің мақсатты ұйымдастырылған жұмысы, табиғатпен тікелей әрекетке негізделген орта және жүйелі тәрбиелік іс-шаралар баланың экологиялық мәдениетін қалыптастырудың басты шарттары болып табылады. Экологиялық мәдениетті ерте жастан қалыптастыру – болашақ қоғамның тұрақты дамуының кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Тұрғынбаева Б.А. Педагогикалық технологиялар. – Алматы: Білім, 2007.
2. Құлжанова Н. Мектепке дейінгі тәрбие. – Алматы: Ана тілі, 1993.
3. Жұмабаев М. Педагогика. – Алматы: Ана тілі, 1992.
4. Венгер Л.А. Мектеп жасына дейінгі балалардың танымдық қабілеттерін дамыту. – Алматы, 2010.
5. Комарова Т.С. Мектепке дейінгі жастағы балаларға экологиялық тәрбие беру әдістемесі. – Алматы, 2014.
6. Сахиева А. Балабақшадағы экологиялық тәрбие негіздері. – Алматы, 2018.
7. Мектепке дейінгі тәрбие және оқыту ғылыми-әдістемелік журналы. – Алматы, 2022.
8. Балабақша республикалық ғылыми-әдістемелік журналы. – Алматы, 2021.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.